

Doç. Dr. Güray ERDÖNMEZ
Galatasaray Üniversitesi Hukuk Fakültesi
Öğretim Üyesi

**MEDENÎ USÛL HUKUKUNDA
BELGELERİN İBRAZİ
MECBURİYETİ**

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	vii
İÇİNDEKİLER.....	ix
KISALTMALAR CETVELİ.....	xxi
GİRİŞ.....	1

Birinci Bölüm

BELGELERİN İBRAZİ MECBURİYETİNİN HUKUKİ TEMELLERİ

§ 1. Kavram.....	5
§ 2. Belgelerin İbrazi Mecburiyetinin Tarihsel Gelişimi	7
I. Roma Hukukunda	8
II. Cermen Hukukunda	12
III. Roma - Kanonik (Kilise) Hukukunda	13
IV. Müşterek Hukukta	14
V. Alman Hukukunda	17
VI. İsviçre Hukukunda	20
VII. Türk Hukukunda	22
§ 3. Belgelerin İbrazi Mecburiyeti ve Tarafların Aydınlatma Ödevi Arasındaki İlişki	26
I. Tarafların Aydınlatma Ödevi.....	26

A. Aydınlatma Ödevi ile Kimse Kendi Aleyhine Olan Delilleri Göstermeye Zorlanamaz İlkesi Arasındaki İlişki	26
B. Tarafların Aydınlatma Ödevinin Üçüncü Kişilerin Katkıda Bulunma Ödevinden Farkı	33
C. Aydınlatma Ödevinin Kanuni Dayanakları	35
1. Maddi Hukuka Dayanan Aydınlatma Ödevi	35
2. Usuli Aydınlatma Ödevi	38
D. Aydınlatma Ödevinin Kapsamı	47
E. Aydınlatma Ödevinin Hukuki Dayanağı	52
F. Aydınlatma Ödevinin Yerine Getirilmemesinin Sonuçları	56
II. Aydınlatma Ödevinin Medeni Usul Hukukuna İlişkin Bazı Kurumlarla İlişkisi	58
A. Aydınlatma Ödevinin Tarafların Doğruyu Söyleme ve Vakıaları Eksiksiz Getirme Ödeviyle İlişkisi	58
B. Aydınlatma Ödevinin Taraflarca Hazırlama ve Resen Araştırma İlkesiyle İlişkisi	61
C. Aydınlatma Ödevinin İspat Yüküyle İlişkisi	69
§ 4. Belgelerin İbrazi Mecburiyetinin Hukuki Niteliği	76
I. Maddi Hukuk Hükümlerine Dayanan İbraz Yükümlüğünün Hukuki Niteliği	76
II. Usul Hukukuna Dayanan İbraz Yükümlülüğünün Hukuki Niteliği	78
§ 5. Belgelerin İbrazi Mecburiyetinin Kapsamı	81
I. Genel ve Sınırlı İbraz Yükümlülüğü Ayırımı	81
II. Genel İbraz Yükümlülüğünü Kabul Eden Ülkeler	83
III. Sınırlı İbraz Yükümlülüğünü Kabul Eden Ülkeler	88
IV. Türk Hukukundaki Durum	91
A. Taraflar Bakımından	91
B. Üçüncü Kişiler Bakımından	96

§ 6. Belgelerin İbrazı Mecburiyetinin Usuli Bir Yük mü Yoksa Yükümlülük mü Olduğu Meselesi	97
§ 7. Maddi Hukuktan Doğan Belgelerin İbrazı Mecburiyeti	101
I. Genel Olarak	101
II. Maddi Hukuktan Doğan İbraz Yükümlülüğünün Şartları.....	103
A. Hukuki Yarar.....	103
B. İbrazı İstenen Belgenin Hukuki Bir İşlemi İçermesi veya Böyle Bir İşleme İşaret Etmesi	105
III. Maddi Hukuktan Doğan İbraz Yükümlülüğünün Hukuki Kaynakları	107
A. Kanunlarda Açıkça İfade Edilen İbraz Yükümlülüğü	107
B. Bilgi ve Hesap Verme Yükümlülüğünden Kaynaklanan İbraz Yükümlülüğü.....	109
1. Kanunlarda Bilgi ve Hesap Verme Yükümlülüğünün Açıkça Öngörüldüğü Hallerde İbraz Yükümlülüğü.....	109
2. Pozitif Hukukta Açıkça Düzenlenmeyen Bilgi ve Hesap Verme Yükümlülüğüne Dayanan İbraz Yükümlülüğü	111
IV. Maddi Hukuktan Doğan İbraz Yükümlülüğünün Kapsamı ve Sınırları	112
V. Belgelerin İbrazı Usulü	113
VI. Usul Hukukunda ve Maddi Hukukta Düzenlenen Belgelerin İbrazı Yükümlülüğü Arasındaki Nitelik Farkları...116	

İkinci Bölüm

BELGELERİN MAHKEMEYE İBRAZI USULÜ VE İBRAZ KARARININ SONUÇLARI

§ 1. Yargılama Sırasında Delillerin Gösterilmesi ve Temini	121
§ 2. Belgelerin İbrazını Talep Edebilmek İçin Aranan Şartlar	131

I.	Görülmede Olan Bir Dava Bulunmalıdır	131
II.	Hukuki Menfaat Bulunmalıdır	132
III.	İbraz İstenen Belge Dava Konusu Uyuşmazlığı Çözümlemeye Elverişli Olmalıdır	134
IV.	İbraz İstenen Belge Karşı Tarafın veya Üçüncü Kişinin Elinde Olmalıdır	137
§ 3.	Belgelerin İbraz Usulü.....	143
I.	Genel Olarak	143
II.	Belgelerin İbrazını Talep Edebilecek Kişiler.....	144
A.	Karşı Tarafın Elindeki Belgeye Dayanan Taraf	144
B.	Üçüncü Kişiler.....	145
1.	Fer'i Müdahil.....	145
2.	Dava Arkadaşları.....	146
III.	İbraz Talebinin Şekli, Yöneltileceği Mahkeme ve İbraz Talebinde Bulunma Süresi	146
A.	İbraz Talebinin Şekli	146
B.	İbraz Talebinin Yöneltileceği Mahkeme	148
C.	İbraz Talebinde Bulunma Süresi	149
D.	İbraz Talebi Nedeniyle Ortaya Çıkan Yargılama Masrafları.....	150
IV.	İbraz Talebinin Unsurları	151
A.	İddianın Dayandığı Vakıalar Somutlaştırılmalıdır.....	151
B.	Belgenin İçeriği ve Ayırt Edici Unsurları Hakkında Bilgi Verilmelidir.....	166
C.	Belgenin Karşı Tarafın veya Üçüncü Kişinin Elinde Olduğu Gerçeğe Yakın Şekilde İspatlanmalıdır	174
V.	İbraz Talebi Üzerine Davaya Bakan Hakim Tarafından Yapılacak İnceleme	178
A.	Taraflara ve Üçüncü Kişilere İtiraz İmkânı Verilmesi	178
B.	İbraz Talebine Yönelik İtirazların İncelenmesi.....	181
C.	İbraz Talebinde Bulunabilmek İçin Gerekli Usuli Şartların Araştırılması	182

VI.	Hakimin Resen İbraz Kararı Vermesi	183
A.	Taraflarca Hazırlama İlkesi Uygulanan Davalarda	183
B.	Resen Araştırma İlkesi Uygulanan Davalarda	188
VII.	Belgeleri Mahkemeye Vermekle Yükümlü Kişiler	189
A.	Belgeye Dayanan Taraf	189
B.	Karşı Taraf	193
C.	Üçüncü Kişiler	196
VIII.	Özel Olarak Resmi Makamların Belgeleri İbraz Mecburiyeti	203
A.	Genel Olarak	203
B.	Resmi Kurumların İbraz Yükümlülüğünün Hukuki Dayanağı	204
C.	İbraz Talebinde Bulunmadan Önce Resmi Kurumlara Başvuru Zorunluluğu	208
D.	Resmi Makamlardan İbraz İstenebilecek Belgeler	210
E.	Resmi Makamların İbraz Yükümlülüğünü Yerine Getirmemelerinin Sonuçları	212
F.	Mahkemelerin Birbirlerine Karşı İbraz Yükümlülüğü	213
§ 4.	Mahkemenin İbraz Talebi Üzerine Vereceği Karar ve Bu Kararın Sonuçları	215
I.	Mahkemenin Belgelerin İbrazı Talebini Reddetmesi	215
II.	Mahkemenin Belgelerin İbrazına Karar Vermesi	216
A.	Genel Olarak	216
B.	Mahkemenin Belgelerin İbrazı İçin Uygun Bir Kesin Süre Vermesi	219
C.	Belgelerin İbraz Edileceği Mahkeme	220
D.	Belge Aslının veya Onaylı Suretinin İbrazı	224
E.	Belgelerin Bir Bölümünün İbrazı	226
III.	İbraz Kararının Konusunu Teşkil Eden Senet ve Belgeler	234
A.	Senet ve Belge Kavramı	234
B.	Maddi Hukuk Hükümleri Gereğince İbrazı Gereken Belgeler	238

C. Usuli İbraz Yükümlülüğü Gereğince Verilmesi	
Gereken Belgeler	240
1. Genel Olarak	240
2. Mektuplar ve Telgraflar	242
3. İki Taraf İçin Ortak Olan İşlem ve Menfaatler Hakkında Düzenlenen Belgeler.....	243
4. Elektronik Belgeler	248
5. Ticari Defterler	250
a. Genel Olarak	250
b. Ticari Defterlerin İbrazını Talep Edebilmek İçin Gerçekleşmesi Gerekli Şartlar	252
aa. İhtilafı Vakıaların İspatı İçin Ticari Defterlerin İbrazının Zorunlu Olması.....	252
bb. Korunmaya Değer Bir Hukuki Yararın Bulunması.....	253
cc. Uyuşmazlığın Ticari İşletmeyle İlgili Olması.....	256
c. İbraz Yükümlülüğünün Kapsamına Giren Ticari Defter ve Belgeler	259
d. Ticari Defterlerin İbraz Edilmemesinin Sonuçları	262
§ 5. Tarafların ve Üçüncü Kişilerin İbraz Kararına Karşı Davranışları ile Bu Davranışlara Bağlanan Hukuki Sonuçlar	266
I. Genel Olarak	266
II. Kendi Elindeki Belgeye Dayanan Tarafın İbraz Kararına Karşı Davranışı ve Bu Davranışa Bağlanan Sonuçlar	267
III. İbraz Kararı Üzerine Karşı Tarafın Davranışı ve Bu Davranışa Bağlanan Sonuçlar	269
A. Karşı Tarafın Elindeki Belgeyi Mahkemeye İbraz Etmesi	269
1. Karşı Tarafın Belgeyi Kendisine Verilen Sürede İbraz Etmesi.....	269
2. Karşı Tarafın Belgeyi Kendisine Verilen Süre Geçtikten Sonra İbraz Etmesi	270

B. Karşı Tarafın Belgenin Elinde Olduğunu İkrar Etmesine veya İbraz Talebine Karşı Susmasına ya da Belgenin Varlığının Başka Bir Belgeden Anlaşılmasına Rağmen İbrazdan Kaçınması	271
C. Karşı Tarafın Belgenin Elinde Olduğunu İnkâr Etmesi ...	286
1. İbraz Talebinde Bulunan Tarafın İnkâr Beyanının Aksini İspat Etmesi	286
2. Karşı Tarafa Yemin Teklif Edilmesi	286
3. Karşı Tarafa Yemin Teklif Edilmemesi	300
D. İbraz Kararına Karşı Üçüncü Kişinin Davranışı ve Bu Davranışa Bağlanan Sonuçlar	301
1. Genel Olarak	301
2. Üçüncü Kişinin Belgenin Elinde Olduğunu Bildirmesi ve Mahkemeye İbraz Etmesi	302
a. Mahkemece Verilen Sürede Belgeyi İbraz Etmesi	302
b. Mahkemece Verilen Süre Geçtikten Sonra Belgeyi İbraz Etmesi	302
3. Üçüncü Kişinin Belgenin Elinde Olduğunu İkrar Ettiği veya İbraz Talebine Karşı Sustuğu Halde İbraz Yükümlülüğünü Yerine Getirmemesi	303
4. Üçüncü Kişinin Belgenin Elinde Olduğunu İnkâr Etmesi	304
5. Üçüncü Kişinin İbrazdan Kaçınmasının Mahkemenin Vereceği Karar Üzerindeki Etkisi	306
E. Haklı Sebep Olmaksızın Elindeki Belgeyi İbraz Etmeyen Üçüncü Kişi Hakkında Uygulanabilecek Yaptırımlar	307
1. Genel Olarak	307
2. Hapis Cezasına Hükmedilmesi	309
3. Yargılama Masraflarına Hükmedilmesi	310
4. Belgenin Üçüncü Kişinin Elinden Zorla Alınması	311

5. Belgeyi İbraz Etmeyen Üçüncü Kişi Aleyhine Tazminat Davası Açılması	315
---	-----

Üçüncü Bölüm

BELGELERİN İBRAZI MECBURİYETİNİN SINIRLARI

§ 1. Belgeleri İbrazdan Kaçınma Sebepleri	317
I. Genel Olarak	317
II. Belgeleri İbrazdan Kaçınma Hakkını Kullanabilecek Kişiler	321
A. Davanın Tarafları.....	321
1. İspat Yükünü Taşayan Taraf.....	321
2. İspat Yükünü Taşımayan Taraf.....	324
B. Üçüncü Kişiler.....	327
III. Taraflar Bakımından İbrazdan Kaçınma Sebepleri.....	330
A. Kabul Edilebilir Bir Mazeretin Bulunması	330
B. Haklı Sebep Teşkil Edebilecek Haller	337
1. Özel Hayatın Gizliliği.....	337
2. Cezai Sorumluluğun Doğması	345
3. Ticari Sırlar ve İşletme Sırları	349
a. Ticari Sır ve İşletme Sırrı Kavramı	349
b. Ticari Sırların İbrazdan Kaçınmak İçin Kabul Edilebilir Bir Mazeret Teşkil Edip Etmeyeceği Meselesi	351
c. Ticari Sır ve İşletme Sırları Kapsamında Korunması Gereken Belgeler	356
4. Meslek Sırrı.....	358
C. Tanıklıktan Çekinme Hallerinin Haklı Sebep Teşkil Edip Etmeyeceği Meselesi	362
IV. Üçüncü Kişiler Bakımından İbrazdan Kaçınma Sebepleri	365
A. Tanıklık ve Belgelerin İbrazi Mecburiyeti Arasındaki İlişki	365

B.	Üçüncü Kişilerin Belgeleri İbrazdan Kaçınma Sebepleri	372
1.	Yakın Hısımlık.....	373
2.	Zarara Uğrama İhtimali	374
3.	Meslek Sırrı.....	376
V.	Üçüncü Kişilerin İbrazdan Kaçınma Sebeplerinin İncelenme Usulü	382
VI.	Resmi Makamların İbraz Mecburiyetine Getirilen Sınırlamalar.....	385
A.	Genel Olarak	385
B.	Tarafların Bireysel Menfaati ile Kamu Yararı Arasındaki Denge Sorunu.....	387
C.	İbrazdan Kaçınmanın Haklı Olup Olmadığının Değerlendirilmesi	390
D.	Devlet Sırrı ve Meslek Sırrı Nedeniyle İbrazdan Kaçınılabilecek Durumlar	394
§ 2.	Yargılama Yürütülürken Taraflara ve Üçüncü Kişilere Ait Sırların Korunması	398
I.	Mahkemenin Dava Dosyasındaki Sırların Korunması İçin Gerekli Önlemleri Alması	398
II.	Gizli Yargılama Yapılması	403
A.	Gizli Yargılama Kavramı ve Gizli Yargılamaya Duyulan İhtiyaç.....	403
B.	Gizli Yargılamanın Geçerliliğinin Medeni Usul Hukukuna Hakim Olan İlkeler Bağlamında Değerlendirilmesi	406
1.	Genel Olarak	406
2.	Hukuki Dinlenilme Hakkı Bakımından Değerlendirilmesi	408
a.	Gizli Yargılamanın Hukuki Dinlenilme Hakkının İhlal Edilmesine Neden Olacağı Görüşü	408
b.	Hukuki Dinlenilme Hakkının Sınırlanabileceği Görüşü	412
3.	Alenilik İlkesi Bakımından Değerlendirilmesi	415

a.	Gizli Yargılamanın Alenilik İlkesinin İhlal Edilmesine Neden Olacağı Görüşü.....	415
b.	Alenilik İlkesinin Sağladığı Hukuki Korumadan Vazgeçilebileceği Görüşü	418
4.	Doğrudanlık İlkesi Bakımından Değerlendirilmesi.....	419
5.	Delillerin Serbestçe Değerlendirilmesi İlkesi Bakımından Değerlendirilmesi	420
6.	Genel Değerlendirme	421
III.	Etkin Hukuki Himaye Talebi ile Sır Hakkının Korunması Arasındaki Denge Sorunu.....	424
IV.	Gizli Yargılamanın Türleri	433
A.	Bilirkişinin Mahkemenin Vereceği Karar İçin Önem Taşımayan Sırları Ayırması	433
B.	Delillerin Toplanması ve İncelenmesi Sırasında Karşı Tarafın Yargılama Dışında Bırakılması (Kamera Usulü). 437	
V.	Taraflardan Birini Delillerin Toplanmasının Dışında Bırakan Gizli Yargılamanın (Kamera Usulü) Aşamaları	445
A.	Belgenin Sır İçerip İçermediğinin İncelenmesi	445
B.	Taraflardan Birinin Delillerin Toplanmasının Dışında Bırakılması.....	451
1.	İspat Yükünü Taşıyan Tarafın Delillerin Toplanması Prosedürünün Dışında Bırakılması	452
a.	Meselenin Ortaya Konulması	452
b.	İspat Yükünü Taşıyan Tarafın Hukuki Dinlenilme Hakkından Vazgeçip Vazgeçemeyeceği Meselesi 458	
aa.	İspat Yükünü Taşıyan Tarafın Hukuki Dinlenilme Hakkından Vazgeçilebileceği Görüşü.....	459
aaa.	İspat Yükünü Taşıyan Tarafın Avukatına Delillerin Toplanmasına Katılma Hakkı Tanınıp Tanınmayacağı Meselesi	463
bbb.	Bilirkişi İncelemesine Tarafın Kendi Atadığı Avukatın Katılması Gerektiği Görüşü.....	465

ccc. Bilirkişi İncelemesine Mahkeme Tarafından Atanan Bir Avukatın Katılması Gerektiği Görüşü.....	470
bb. Tarafın Hukuki Dinlenilme Hakkından Vazgeçemeyeceği Görüşü	472
cc. Görüşümüz	474
2. İspat Yükünü Taşımayan Tarafın Delillerin Toplanması Dışında Bırakılması	480
a. Meselenin Ortaya Konulması	480
b. Konuyla İlgili Mahkeme Kararları ve Bu Kararlara Yöneltilen Eleştiriler	485
c. Konuyla İlgili Doktrinde İleri Sürülen Görüşler	494
aa. İspat Yükünü Taşımayan Tarafın Delillerin Toplanması Dışında Bırakılabileceği Görüşü.....	494
bb. İspat Yükünü Taşımayan Tarafın Delillerin Toplanması Dışında Bırakılamayacağı Görüşü	498
cc. Görüşümüz.....	499
3. Üçüncü Kişilerin Sırlarının Korunması İçin Her İki Tarafın da Delillerin Toplanması Dışında Bırakılması	502
VI. Alenilik İlkesinin Sınırlandırılması	504
A. Alenilik İlkesinin Belgelerin İbrazı Mecburiyetiyle İlişkisi	504
B. Belgelerin İçerdiği Sırların Korunması İçin Alenilik İlkesinin Sınırlandırılması.....	506
1. Oturumların Kamuya Kapalı Yapılması.....	506
2. Dava Dosyasındaki Belgeleri İnceleme Hakkının Sınırlandırılması	510
C. Duruşmaya Katılan Tarafra Susma Yükümlülüğü Getirilmesi.....	514
D. Sırların Hüküm Tefhim Edilirken ve Yazılırken Korunması	517

1. Sırların Hüküm Tefhim Edilirken Korunması.....	517
2. Sırların Hüküm Yazılırken Korunması.....	519
SONUÇ	525
BİBLİYOGRAFYA.....	537